

Motion till riksdagen 2011/12:K281

av **Annelie Enochson och Andreas Carlson (KD)**

Samvetsfrihet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag.

Motivering

När Sverige gick med i EU 1995 blev europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1950 svensk lag. I artikel 9 står det om samvetsfrihet (vår markering).

Artikel 9.

Tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet 1. Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.

I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från december 1948 står det i artikel 18 om samvetsfrihet.

Artikel 18.

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Internationellt använder människorättsorganisationen Amnesty International sig av begreppet samvetsfånge för att beteckna den som frihetsberövas eller

Fel! Okänt namn på

hindras från att uttrycka bland annat de rättigheter som utgör artikel 18. Den brittiske juristen Peter Benenson var den som först myntade begreppet i artikeln "De glömda fångarna".

Samvetsfrihet innebär att jag genom att hänvisa till samvetsksäl inte behöver utföra en viss uppgift. De länder som har en samvetsklausul kan tillvarata kunnandet och engagemanget hos alla de personer som funnit sin uppgift inom exempelvis sjukvården, utan att tvinga den som hyser samvetsbetänkligheter kring vissa svåra etiska frågor att delta i viss verksamhet. I Sverige har det historiskt främst handlat om vapenvägrare. Under 1800-talet dömdes hundratals unga män till böter, fängelse eller straffarbete, ibland i över ett år, till följd av samvetsbetänkligheter och religiösa skäl. Det var först 1902 som en kunglig cirkulärskrivelse utfärdade att dessa "samvetsömma" i fortsättningen skulle användas för annat arbete vid förbandet. Denna praxis ledde sedan fram till vapenfri tjänst inom värnplikten, en lösning som ingen betraktar som kontroversiell idag.

Idag har många samvetsbetänkligheter kring abort, insättandet av abortiv spiral eller forskning som inbegriper celler från aborterade foster samt annan praxis som utifrån traditionell etik är kontroversiell. Annan verksamhet som kan upplevas stötande ur ett annat etiskt perspektiv är vissa djurförsök eller transplantationer av djurorgan till människor. Om Sveriges riksdag skulle lagstifta om rätt till dödshjälp i någon form och om det skulle ingå i en yrkesgrupps uppgifter och åligganden att utföra momentet, då hör det till de grundläggande mänskliga rättigheterna i en rättsstat att kunna vägra att utföra detta för sitt samvetes skull, utan rättslig eller någon annan påföljd. Exemplet visar behovet av en samvetsklausul som utgår från traditionell etik och vidgar dess tillämpning och inför det som en naturlig del inom till exempel sjukvården och utbildningsväsendet.

När sjukvårdspersonal på kvinnokliniken vid Mälarsjukhuset tog illa vid sig av en kvinnas aborterande av flickor begärde verksamhetschefen besked av Socialstyrelsen om personal kunde vägra att berätta om det väntade barnets kön, för att inte behöva medverka vid könsslektiva aborter. Socialstyrelsen meddelade senare att något undantag inte kunde medges, vilket aktualiserar frågan om det är rimligt att tvinga svensk sjukvårdspersonal, män och kvinnor, att abortera flickor av det enda skälet att den gravida kvinnan eller hennes partner hellre vill ha en pojke.

Enligt en doktorsavhandling av Meta Lindström, där 224 gynekologer tillfrågades om möjligheten för dem att av samvetsksäl slippa delta i abortverksamheten, ansåg 64 % av de manliga samt 46 % av de kvinnliga gynekologerna att "Det är rätt att gynekologer innehar rätten att av personliga skäl vägra medverka vid aborter".

Således anser majoriteten av den yrkesgrupp som utför aborter i Sverige att en samvetsklausul, åtminstone för gynekologer, bör finnas.

I Sverige har regering och riksdag resonerat tvärtom och menat att dessa personer bör söka sig till andra yrken om de känner att de inte kan gå emot sitt samvete. När Samvetsklausulutredningen presenterade sitt förslag 1996 framkom emellertid att individuella lösningar ofta arbetades fram på berörda arbetsplatser. Det är inte heller sällsynt att man hör vårdpersonal hänvisa till

en samvetsklausul de tror existerar och som man därför följer. Detta gör att det ofta i realiteten finns en informell samvetsklausul, men långt ifrån alltid. Exemplet med Sveriges väg till vapenfri värnplikt, visar dock att en liknande lösning inom vården inte behöver vara så komplicerad.

Trots att Samvetsklausulutredningen i betänkandet Samvetsklausul inom högskoleutbildningen, SOU 1994:84, inte ansåg det berättigat att införa en samvetsklausul inom utbildningsväsendet, förordades att studenterna bör ges rätt att hos Överklagandenämnden för högskolan särskilt överklaga beslut om deltagande i obligatoriska utbildningsmoment. Utredningen undersökte inte heller förutsättningarna för att införa en samvetsklausul inom arbetslivet. När frågan om organtransplantation utreddes fanns det även förslag om att införa en samvetsklausul gällande denna verksamhet, och ett antal remissinstanser förordade att en samvetsklausul för vårdpersonal skulle ge möjlighet att avstå från deltagande i transplantationsverksamhet med organ från aborterade foster. Så blev emellertid inte fallet.

Europarådets parlament behandlade den 7 oktober 2010 en motion, skriven av en svensk riksdagsledamot och som handlade om återopade samvetskäl och tillgång till lagstadgad vård och behandling inom hälso- och sjukvård. Motionären krävde att samvetsgrundad vägran att utföra vård, som är i enlighet med ett lands lagar, starkt skulle begränsas. I förslaget, som utifrån motionen lades fram för Europarådet, fanns även krav på att ett register skulle inrättas dit vårdpersonal med samvetsbetänkligheter skulle rapporteras. Motionen syftade uttryckligen på kvinnors rätt till reproduktiv hälsa och i synnerhet på rätten att få abort utförd.

Europarådet gick dock emot motionen och i resolutionen som följde gick man i väsentliga stycken emot motionären och hävdar vårdpersonalens rätt till samvetsfrihet. I resolutionens första paragraf slås fast att ingen person, sjukhus eller institution ska tvingas att utföra eller medverka till abort, dödshjälp eller någon handling som kan orsaka döden för ett mänskligt foster eller embryo. Vidare säger resolutionen att ingen ska diskrimineras om man vägrar medverka till något av detta.

I resolutionens fjärde paragraf slås fast att medlemsstaterna dels ska försäkra tillgång till vård och hälsa, dels upprätthålla respekt för tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet för vårdpersonal. Man föreslår därför att medlemsstaterna tar fram sakliga och klara riktlinjer som garanterar samvetsfrihet. Europarådet kan endast ge rekommendationer, samtidigt är rådets resolutioner vägledande för Europadomstolen. Därför vill vi lyfta detta i vår motion och vill att vi ska få en lagstiftning i Sverige som garanterar samvetsfrihet och då speciellt inom vården och högskoleutbildningen.

Till syvende och sist handlar det emellertid inte om att utreda huruvida Sverige ska ha en samvetsklausul inom sjukvården eller ej. Frågan är i stället hur Sverige ska tillämpa Europakonventionen, som redan är en del av svensk lagstiftning. Det bör därför utredas hur ett införande av samvetsfriheten som en grundläggande mänsklig rättighet i den svenska regeringsformens rättighetskatalog kan genomföras. Grundlagens högre rang i det svenska rättssystemet motiverar denna åtgärd. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen

Fel! Okänt namn på

gen med ett förslag om hur en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen skulle kunna utformas.

Stockholm den 4 oktober 2011

Annelie Enochson (KD)

Andreas Carlson (KD)